

POMNĚNKA ŠLECHETNÉ DUŠE

Chudého ctnosti nikdo nevidí.

MEZI NÁBOŽNÝMI, KTEŘÍ DEN JAK DEN DO VEDLEJŠÍHO kláštera na studentskou mši svatou chodívali, vidívala jsem maličké, hrbaté děvče. Ať bylo pěkné nebo nepěkné počasí, vždy bylo na ní viděti jedny a ty samé, vybledlé, kartonové šaty a bavlněný lehký šátek, i když mrznout začínalo. Patrně bylo, že je to děvče chudé, ale čistotné; neboť oblek její byl vždy čistý i spořádaný. Jednu okrasu mělo však i toto chudé děvče, kterou jí mnohá bohatá paní záviděla. Krásné, černé dva pletence vlasů, které si vinula dvakrát kolem hlavy. Mílo bylo na tu hlavu se podívat. Ona si ji také nikdy nezakryla.

„Kdo je to děvče?“ ptala jsem se jednou známé paní, když právě z kostela vycházela.

„Ta? – To je Rozárka Smilovic. Kdybyste chtěla dát punčochy plésti, nemáte hbitější a lepší pletačky v celém městě.“

„Nezdá se, že by jí to pletení mnoho vynášelo“, povídám, „má ještě rodiče?“

„Matku jen; otec dávno již zemřel. Sestra její o málo větší, má křivé nohy – bratr jest slepý – matka má od práce zchromené ruce. Živí se všickni vespole, dílem poslužkami, dílem pletením. Nejvíc ale vydělá Rozárka.“ Tolik mi pověděla paní.

Za několika dní nato šla jsem do kostela na studentskou mši svatou. Rozárka klečela v stolici. I sedla jsem vedle ní. Zima byla krutá. Rozárka měla na sobě svůj obyčejný lehký oděv. Studentíci přešlapovali z nohy na nohu, mnuli ruku o ruku, paní stouplily se úžeji do teplých pláštů, schovávaly ruce do rukávníků. Hrbáček malý klečel a modlil se. Chvilí po chvíli zachvěla se celá její postava zimou; zkřehlé

prsty nemohly obrátiti list, musela je položiti k ústům a dychati na ně. Na průhlednou suchou ruku kápily dvě slzy; černé oko její obrátilo se na oltář, na krásný obraz Krista Pána. Nejevila se v něm výčitka: „Pane, proč jiní mají mnoho a já ničeho?“ – Nikoli, ono prosilo plno odanosti: „Pane, slituj se! Posilniž mne v mém utrpení!“ – Bylo po mši svaté. „Rozárko!“ povídám k děvčeti přede dveřmi, „nechtěla byste jíti se mnou? Měla bych pro vás práci.“

„To já ráda půjdu“, odpověděla, obrátivši ke mně velké černé oči. – Tak jsme se seznámily. – Netrvalo to ani půl hodiny, a juž měla děti na své straně. – „Vždyť my se juž známe!“ povídala hned. – „Odkud?“ divím se. „Ty menší dětičky vidívám hrát v podloubí.“ – „Ano, maminko!“ ozvala se mi dcerka, „jednou mně chtěl uličník jakýsi vzít pannu, ale Rozárka ho viděla, vyhubovala mu a musel mi pannu dát.“ – „A na nás se vždy Rozárka v kostele směje!“ ozvali se starší dva chlapi, školáci. – „Já mám všechny děti ráda,“ pravila Rozárka, „proto také chodívám nejraději na studentskou. Nevím, jak se které z těch dětí jmenuje, ale všechny si je dobře pamatuji. Jakmile který do kostela nepříjde, myslím si celý den: ‚Copak se asi tomu chlapi stalo? Snad nestůně?‘ Když pak druhý den ho zase vidím, mám radost. Vždy se modlívám, aby Pánbůh dal těm dětem zdraví a dar ducha svatého. Však mne mají ty děti také rády. Když si někdy v neděli vyjdu ke kříži, kdež obyčejně děti z celého města hrají, obsype se to všechno okolo mne jako chumel a křičí: ‚Rozárko, sedněte si k nám, povídejte nám pohádky!‘ Ráda jim tu radost udělám. Jak začnu povídat, přestává hned všechno skotačení a ticho bývá jako v kostele.“ – „Budete nám také povídat?“ ptaly se děti. – „Mileráda, když maminka dovolí!“ řekla Rozárka. To byla slušná záminka, že jsem mohla Rozárku ku každodenní návštěvě pobídnouti.

Z počátku byla velmi ostýchavá, později ale úplnou důvěrou se mně oddala. Jaké to bylo dobré, vroucí srdce, jaká ušlechtilá mysl v tom děvčeti! Ona sama považovala se za tu nejnepatrnější osobu; byla vděčná za každé dobré slovo, za každý upřímný pohled, a přece stála vysoko nad námi všemi. Ona mohla býti učitelkou nás všech! – Tvář její byla pěkná, pravidelná, ale nebylo v ní barvy, leč když seděla chvíli v teplém pokojíku. – Tu pokryla lehká červeno-bledé líce; oko, to krásné, dlouhými řasami zastíněné oko, nabylo lesku. Dobrota srdce okrášluje pěknou tvář; u Rozárky jevílo se to při každém pohledu, při každém úsměvu. Člověk ji musel míti rád!

Když seděla mezi dětmi, zdálo se, že jest to také jen čtverácké dítě. Ona se s nimi smála i hrála, a té chvíle zmizel jí s tváře všecken zármutek. Jednou jí děti rozdělaly pletence s hlavy, rozpletly a přiběhly pro mne, abych se šla podívat, jaká je Rozárka krásná! – Zůstala jsem udivená státi. Jaká to krása, jaká bohatost vlasů! – Celá její postavička byla v nich zahalená a ještě na podlaze splývaly ty černé proudy. Rozárka byla všecka uzardělá nad naším obdivováním. Ukazujíc na děti, omlouvala se: „To mne ti čtveráckové donutili.“ – „To jest okrasa,“ povídám jí, „za kterou by mnohá dáma celý svůj šperk dala, kdyby možno bylo si ji zaopatřit.“ – „Vždyť není ani broučka na světě, aby neměl na sobě něco pěkného. Mně dal Pánbůh pro radost ty vlasy. Juž mne žádali, abych je prodala. Ale já to neudělám!“ – „A kdo vás o to žádal?“ ptám se s podivním. – „Jedna paní. Pletu pro ni skoro celý rok punčochy a ráda bych jí radost tu udělala, když si toho přeje, míti pěkné vlasy; ale nemohu to udělat. Ona jest pěkná paní, zdravá, bohatá, jenže má málo vlasů. – Inu, všecko člověk nemůže míti. – Věřte mně, paní, já nejsem marná na ty vlasy; bože, vždyť bych musela být tak dobře spokojena, kdybych ani vlásku neměla. Ale mne to těší, když se lidé

rádi na mou hlavu dívají. Myslívám si: Přece ti Pánbůh něco dal, co se lidem líbí. Antonín také vždy říká: „Vy byste měla hřích, Rozárko, kdybyste jediný vlásek zmařila.“ – „To já bych také řekla“, povídám jí, „ale kdopak je ten Antonín, snad váš bratr?“ – „Ne“, odpověděla Rozárka a lehýnký růžový nádech přelítl jí bledou tvář. – „To není můj bratr, ale jako bratr. Jest to syn ševcovic, co pod námi bydlí. Oni mne mají jako svou, dělají mi mnoho dobrého i matce, ačkoliv sami mnoho nemají. Není jim obtížno, kdybych tam i celý den u kamen seděla s bratrem a hřála se. – Bratr můj ubohý jest slepý. Ten už nevidí na mne. Ale ráno když se češi, to on přijde ke mně, přebírá mi vlasy od hlavy až dolů a jako dítě se s nimi těší.“ Mezi tou řečí byla si Rozárka pletence upletla a okolo hlavy jako korunu položila. „A teď necháme dovádění, budeme pracovati a něco si povídati“, navrhla dětem a ty hned seděly na stoličkách okolo ní. – Ona měla v sobě celý poklad pohádek těch nejkrásnějších. Jedna byla k libosti jednoho, druhá líbila se druhému: každého podělila něčím. A jestli opakovala jednu, oblekla ji opět v jiné a jiné roucho, že se zdála dětem vždy nová. Ptala jsem se jí jednou, jestli je tak slýchá. – „Neslýchám. Já sama nevím, že se mi to všechno tak v hlavě rodí. Jak by ale jinak býti mohlo? Vždyť mám takovou radost, že mne ty dětičky milují, že celý den pomýšlím, čím bych se jim zavděčila.“ – Jindy zase ptaly se jí děti, kolik jí je roků? – „Dvaadvacet“, odpověděla. „Dvaadvacet!“ divily se děti. „Vy se divíte, že jsem tak stará a ještě tak maličká“, pravila sama, a nebylo jí na tváři ani mráčku viděti. „To je tím, že padalo na mne málo rosičky. Však Pánbůh věděl, až budu starší, že budu ráda, když nebudu potřebovati mnoho na šaty, že budu ráda mezi dětičkami, které by se musely natahovati, kdyby mne chtěly obejmouti.“ – Jindy zase v neděli, když přišla ve svých obyčejných všedních šatech šedých, optaly se jí

děti: „Ale Rozárko, pročpak si nevezmete v neděli jiné šaty?“ – „Vidíte, milé dětičky, když je země pokrytá sněhem a nebe plné šedých oblaků a smutné, to já také do takových barev ráda se oblékám. Počkejte jen, až nastane jaro. To uvidíte na mně tu zelený, tu růžový šat, a tak se bude na mně střídati barev rozličného kvítí“, pravila Rozárka dětem, a okolo úst pohrával jí bolestný úsměv. – Ubohá myslela na svůj – hrob. Děti tomu nerozuměly, braly za pravdu, co jim řekla: tomu ona chtěla. Ne ze studu zakrývala svůj nedůstatek, ale by mysl jejich nepokalila zármutkem.

Jedenkrát zapomněla u nás modlitební knihu. Děti mi ji přinesly k uschování. Byl v ní založen obrázek na plátně malovaný, představuje podobu mladé ženy příjemných tváří, podobné poněkud Rozárce. Měla na sobě staromódní panský šat, vlasy nazpátek sčesané, napudrované. – Odevzdávajíc knížky Rozárce, ptám se jí, koho ten obraz představuje? – „To byla moje babička“, odpověděla Rozárka. – „Vaše babička? Ta paní ale musela dle všeho býti z bohatšího rodu. Ten kroj nenesil se dle mého vědomí v stavu měšťanském?“ – „Vám to, paní, mohu pověditi, vy mi to nebudete za chloubu vykládati. My pocházíme ze šlechtického rodu. Otec můj se toho titule ale odřekl. Říkával: lepší sprostým nádeníkem nežli panským ničemníkem. – Co by nám to důstojenství platné bylo, když nemáme ničehož nic?“ – „A byli juž vaši předkové chudí?“ – „Ne, ti byli zámožní, ale přišli do neštěstí. Jestli by se paní líbilo, já bych vkrátce pověděla, jak se to s nimi stalo.“ Já Rozárce vděčně přisvědčila a ona začala povídati.

„Děd můj byl jediný syn velmi bohatých rodičů; byl prý člověk cvičený, světa sešlý i pěkný. Rodiče si na něm mnoho zakládali a vyvolili mu bohatou slečnu v hlavním městě. On se ale zamiloval do jedné urozené sice, ale velmi

chudé slečny. Byla sirotek. Měli se tuze rádi. Rodiče tomu ale dokonce nechtěli dovoliti a hrozili, že ho vydědí. Když pak nechtěl jinak dát, odepřeli mu všecku pomoc, panství prodali a odstěhovali se do hlavního města. Mysleli, že nechá syn své lásky a nouzí donucen že se k nim vrátí. Ale syn se ani tím od svého úmyslu nedal odvrátiti. On prodal svoje šperky i vše, co se mu zdálo zbytečným; odstěhoval se do zdejšího města a chtěl se živiti vyučováním v hudbě a ve francouzské řeči. Našel žáků dost. Tenkrát bylo v našem městě peněz jako želez, laciné živobytí a tudy se mu dost dobře vedlo. Jak si něco peněz vydělal, oženil se s milou svou slečnou. Neměli panský život, ale dosti dobře vycházeli. Poněvadž pak se milovali, rádi všecko spolu snášeli, i dobré i zlé. – O rodičích neslyšeli ničeho, ačkoliv syn několikrát jim psal a je za odpuštění prosil. Ale nedali se obměkčiti, až Pánbůh na ně vzpomněl nemocí. Tu psali synovi, všecko mu odpouštěli, zvouce ho k sobě i s ženou a dětmi. Měli již dvě dítky. – Žádný zde v městě nevěděl, že jest děd šlechtic, ani když odcházel, nezjevil to nikomu.

Rodiče dlouho nestonali. V krátkém čase po sobě zemřeli, zanechavše svoje jmění synovi. – Bylo by se jim nyní dobře vedlo, ale tu na neštěstí přišel finanční patent a jmění jejich sešlo na takovou částku, že postačovalo jen tak k pohodlnému živobytí měšťanskému. – Děd si ale nerozuměl. On si koupil malé panstvíčko. I začali žít po šlechticku, jak on v domě otcovském uvykl žít. To ale dlouho nevystačilo. Nestarali se o hospodářství, také tomu nerozuměli; čeleď je šidila, kde mohla, a tudy se jmění pomalu menšilo, menšilo, až museli panství prodati. Nezbylo jim jen na skrovné živobytí. Děd se nad tím tuze trápil a chtěl své paní zaopatřiti dobré živobytí, aby žila v rozkoši, a tu ji opět přivedl do starého nuzování. Odstěhovali se tedy zase do našeho města. Děd stal se opět učitelem. Zdraví jeho těmi nehodami utrpělo; on začal chřádnout –

chřadnout, až ho po roce vynesli. Babička by všecko byla vynaložila, do nitky, kdyby mu byla mohla zachovati život. Ale nadarmo! – To jí bylo nejtěžší ranou. – Prodala všecky zbytečné drahé věci, co ještě po rodičích zbývalo, najmula si pokojíček u jednoho ševcovského mistra; a žila zcela v tichosti. Chlapce dala na studie a děvčátko si cvičila doma sama. – Ale když neštěstí přijde, nepřichází nikdy samo. Starost, zármutek soužily mladou ještě paní příliš; začala postonávat, až opravdu ulehla. Mistrová sloužila jí poctivě, jako by to její sestra byla; mistr obstarával lékaře i léky, a kde mohli, tu jí starosti ulehčovali. Měli babičku tuze rádi. Dříve učivala jim dcerušku jejich, která byla v stejném stáří s její dceruškou, nebrala za to platu, a proto též oni jí chtěli splatiti zdvořilost jim prokázanou. Asi rok babička víc ležela než chodila. Konečně ale nepomohly léky ani lékař: Pánbůh si ji vzal. Udělala mistra poručníkem nade dvěma sirotky; svěřila mu před smrtí všecky svoje listiny a odevzdala, co ještě drahého měla. Syn sám nechtěl dále studovati, ačkoliv ho k tomu poručník měl. Učil se jeho řemeslu. Děvče dal mistr ještě vycvičiti, pak ji odvezl do Prahy. Obchodil si to, že byla přijmuta do nějakého štiftu, kde jsou chudé šlechtičny. Později šla do kláštera. Syn se vyučil a šel do světa. Stal se z něho pěkný člověk, šikovný řemeslník. Když se vrátil, dral se každý o jeho dílo, měl práce až dost; a stál si dobře. Mohl si žádati kteroukoli měšťanskou dcerku, nikdo by mu jí byl neodepřel: takové vážnosti požíval i děd i otec. On ale zamiloval si dceru mistrovu, svého dobrodince, a vzal si ji. Snad to udělal také z vděčnosti, za dobrodiní, které mu prokazoval mé matky otec.

Některá rodina jestiť již jako na samé neštěstí zrozena. Tak to bylo i u nás. Byly jsme čtyry děti, když nám otec náhle zemřel. Mně bylo osm let a já byla nejstarší. Dědeček se chopil řemesla. Ale že byl stár, lidé neměli k němu

juž té důvěry jako k otci, který byl ve světě cvičený a každému vyhověti znal, ať byl pán, nepán. – Pomalu se lidé ztráceli a dědečkovi nezbyla jen správká. Za krátký čas umřela matčina matka a nejmladší moje sestra. – Já a sestra moje byly jsme nezdravy hned od maličkosti. Dost se nám rodiče napomáhali: dědeček zchodil s námi, kde jaký lékař byl v celém okolí, ale nebylo nic platno. Bratra často oči bolely, jinak ale cítil se při zdraví. Chodil do školy, pilně se učil, byl hodný hoch. Když vystoupil ze čtvrté třídy, ujal se ho jeden pán, a poněvadž měl krásné písmo, držel si ho k přepisování. I slíbil matce, že bude hleděti později, aby dostal službu při kanceláři. Matka děkovala Pánu-bohu, že jí takového dobrodince seslal. My se naučily čísti, psáti, počítati a potřebným ženským pracem. Jak jsme byly s to, hned jsme pracovaly pro lidi. Sestra nemá ale tolik trpělivosti co já; ona raději v hospodářství poslužkuje; je zdravější i veselejší než já. – Po několika letech umřel i dědeček, naše největší podpora, náš opatrovník a zástupce. A tu teprv jsme byly opuštěné, nešťastné! Matka div si nezoufala.

Pánbůh nás těžce zkoušel, ale on ví nejlépe, proč. Nikdo nemá proti jeho svaté vůli reptati. Dědeček nám vždy říkával: ‚Děti, doufejte, nezoufejte! Pánbůh má velké oko. On vidí na vás, a nechá-li vás trpěti na zemi, odplatí vám to tam nahoře.‘ – Po dědečkové smrti prodávala matka kousek po kousku. Léta byla drahá, práci ruční se málo vydělalo. – Nebylo na tom dost. Bratr se příliš namáhal, psal ve dne pro pána, v noci na svou ruku; oči se mu víc a víc zapalovaly, až – oslepl. Nemyslely jsme, že to bude navždy. Matka vzala ho domů; opatrovaly jsme ho jako oka v hlavě, matka dělala, co kdo radil, ale nic platno. – Konečně šla i do Prahy s ním. Lékaři radili mu všelijaké léky a přimlouvali matce, aby ubohého nevidomce nechala v Praze. Ta ale nechtěla. – Švakrová jeptiška

pomohla jí, čím mohla, a matka vrátila se nazpět k nám. Najaly jsme si světničku, v které posud bydlíme. Matka chodila s sestrou na práci; – já a bratr těšili jsme se pospolu doma. Já mu čítávala z knížek, kterých jsme několik měli po nebožtíku otci. Někdy vodila jsem ho za město ke kříži, kdež mu bývalo jasno a veselo. Když byl v dobré míře, učila jsem ho plésti. Naučil se tomu rychle. I měl velikou radost, když upletl první pár punčoch, a peníze, co za ně dostal, matce odevzdal. Jak nastane jaro, vydává se matka s bratrem do světa. Chodí s ním od jedné studánky divo-
tvorné k druhé, kdyby přece od Boha zrak mu vyprositi mohla. Ale posud všecko darmo. Pánbůh jinak soudí, než my chceme, a nedá na sobě ničehož vynutiti.

Kdosi poradil matce, aby šla s otcovým predikátem po zámcích šlechticů, že prý dostane hojně almužny. Matka se dlouho zpěchovala. Žebrácká hůl je těžká hůl. Když ale nouze a drahota rok po roku vystupuje, byla k tomu přinucena. K prodání nemáme již ničehož. Obrázek tuhle jest poslední dědictví po otci a jeho rodičích. Byl okolo něho skvostný rámeček. Ten ale již dávno se prodal. – Letos tedy vzala predikát s sebou. – Ubohá matka! Co zkusila jakživa žalostí, zármutku, co se napracovala! Teď již nemůže pracovat; ruce má od práce ochromlé. A přece si nedá pokoje. Poslední kapku krve dala by, aby nám pomohla. Bůh jí to zaplať!“ – Tak dokončila Rozárka a slza za slzou hrnula se po bledé tváři.

„A nemáte zde žádného dobrodince, který by se vás platně ujal? – Což ten pán, co bratra vašeho podporoval?“ ptám se děvčete.

„Trpké sousto, které se prošením kupuje. – Kdo sám nezkusil, neuvěří. – Jednou, dvakrát se dá; po třetí ale nechodí. – Ten pán dá leckdys bratrovi kousek starého šatstva. Ale jak bychom to mohli od něho žádati, aby se bratra ujal, kdy mu ubohý slepec nemůže pracovat. – Ach,

milá paní, ono je tolik bídy mezi lidem, že není možná vysloviti! Každý prosí, každý potřebuje: kampak by páni přišli, aby měli každému dáti? – Lidé mi říkají, že prý jsem hrdá, že si nikdy nestěžuji a neprosím. – Já nejsem hrdá; to by mne Pánbůh trestati musel, kdyby mi pýcha do srdce vlezla; ale jsou lidé, kteří neumějí dát ani dobrého slova, ani kousek chleba podati. Člověka to v ruce pálí, což od nich přijme. Já bych nechtěla nic, než abychom měli všecy dost práce po celý rok; pak bychom se přece poskrovnu vyživili“, pravilo dobré, předobré děvče.

„Mnoho-li vám platí paní od páru punčoch?“ ptám se.

„Jak jsou tenké. Od nejtenčích jeden rýnský, pak dvacítník, od tlustých půl zlatého.“

„Můj bože, to je skoro jako nic! Vždyť pak musíte pilně plést, abyste za tři dni pár tenkých punčoch upletla?“

„Při dlouhém dnu bývám za dva dni hotova. To pletu při měsíčku i za svítání, a třebaš po tmě. Mám již tu práci v prstech. V zimě nemohu seděti, jen do desíti; déle u Záveských nesvítí, a to jest pod námi ten švec. Tam celý rok večery trávíme, a po roce zase. V naší světničce bývá zima; u ševců ale je vždy hezky teplo. Starý Záveský říkává: ‚Lépe méně jísti a více topiti v zimě; v letě pak hodně chodit a hodně jíst.‘ – Jsou to dobří lidé. Starý byl dlouho ve světě, byl až kdesi v Amsterdamu. Umí povídati všelicos, jak je to v té a oné zemi, a proto chlapci rádi k němu chodí na besedu. Také syna poslal vloni na zkušenou. I přikazoval mu, ať zajde do Amsterdamu, tam že má známých mnoho a ti že mu hned práci zaopatří. Tam se prý čisté práci naučí.“ – Rozárka dokončila svoje vypravování; musela odejiti domů. – Hleděla jsem za bledou pletačkou a divné myšlénky o společnosti lidské křižovaly se mi v hlavě.

Jednoho dne podvečer jdu z procházky. I jdu nedaleko valu okolo staveníčka, které bylo na spadnutí. Ze třech stran mělo již podpory. Nahlédnu do přízemních oken; nevelká světnice byla osvětlena ohněm od krbu. U krbu stála žena a na lavici u kamen seděl muž; loupal si brambory. Byl to švec Záveský. Vešla jsem dovnitř. – Staří manželé s podivením se po mně ohlídlí. Nevěděli, kdo to k nim za soumraku přichází. Poznavše ale, s radostí mne vítali. Stará mistrová utírala honem židličku zástěrou a blíže krbu přistavovala, pobízejíc mne k posezení. – „Dnes u vás není Rozárka?“ povídám. „Dnes drží dračky u paní prokurátorové. Matka ji měla k tomu, aby šla s sebou. Přinesou si odtamtud něco k jídlu; a jim jest každé sousto dobré“, pravila Záveská. – „Kdyby jen každý den tak bylo; toho bych jim od srdce přál“, doložil starý. – „Ta ubohá naše Rozárka, ta potřebuje posily dost. Oh, kdybych já věděl, kde roste koření pro její neduh, já bych proň po kolenou lezl. To děvče je anděl! Ta zajisté zaslouží desateronásob krásnější nebe než mnohý sebe lepší člověk. To ona si ho zaslouží a dostane, jako že jest Bůh spravedlivý. – Co jen nám udělala! – My jí to nikdy nebudeme moci splatiti, kdybychom sto let živi byli. – Rádi bychom si ji vzali k sobě za svou; ačkoliv sami málo máme, přece bychom s ní rádi sdělili, čeho Pánbůh nadělí, ale ona nepřijme od nás ani toho nejmenšího dárku. I na ten suchý brambor se ohlíží, má-li ho vzíti. Myslí dříve, máme-li my dost. – Jednou jí ušil na její svátek Antonín střevíce. To měla radost, plakala až radostí. – Zato ale spořila, aby mohla uplést Antonínovi sáček krásný k svátku. – Oh, kdyby to děvče zdrávo bylo, jiné by nebylo Antonínovou ženou. Jen ona ho uchránila od zkázy časné i věčné!“ – „To jest svatosvatá pravda, že jen ona!“ přisvědčila stará matka. „Co jsem se ho naprosila: Toníku, pro všecko, což ti svatého, varuj se těch společností, sic nás přivedeš do

hrobu. Tatík mu každý den předkládal: Komu milá hra, neuzří dobro. Kdo se psy líhá, s blechami vstává. Ale všecko bylo marné. – Přisliboval, prisliboval, ale jak se dostal mezi kamarády, položil si všecka dobrá předsevzetí za záda, sedl si na ně a – hrál zase. Všecko darmo bylo, až nám Pánbůh seslal ji. Kdo by si byl pomyslíl, že ta ho napraví!“

„A na jaký způsob to dokázala?“ ptám se. Na to pravil starý mistr: „Když jsme jí říkávali: ‚Ale holka, jak ti to jen vždy napadne, že umíš tomu hochovi tak trefně vymluvit?‘, odpověděla nám, že to jest vnuknutím božím. – U ní na to nikdy nedošlo, aby ho byla napomínala anebo mu řekla: Antoníne! tak neb jinak! – Zato ale chytře narážela jenom na jeho kamarády; o něm ani muk, jako by nevěděla, že s nimi chodí. – Najednou zatočila v řeči na jednoho neb druhého z těch karbaníků. Začala: ‚Já potkala dnes Pavlovic Jana. Ten vyhlíží, až běda. – Škoda věčná toho chlapce! – Jakou radost měli ti rodiče z něho! – Teď ale, co se chytil těch daremných spolků, rodičům dělá jen starost. – Matka chudák pláče celé noci; – on na to nedbá, nestará se, hledí si karbanu raději než řemesla, byt se rodiče třeba utrápili. – Však mu Pánbůh proto nedá žádného štěstí. – Juž mu nyní Bůh hrozí. – Jaký to byl hoch, pěkný, jako višně! Ať se ale někdo na něho podívá nyní! Oči má ztrhané od nevyspání – tvář celou pomatenou, – šat na sobě ušmejkaný! Každá poctivá holka stydí se, když na ni promluví.‘ – Antonín na takovou řeč ani nepípal, my si ale mysleli: vtip se! – Jindy zase přišla s novinou, že slyšela u purkmistrů, kterak chce pán celý ten spolek karbaníků strčiti do bílých kabátů. – My jim to přáli. – Antonín neřekl ani slova. Ale nechat! Svědomí dává hbitý rozum! Ono se ho to přece jen dotklo.

Co ho ale nejvíc odvrátilo od těch spolků, bylo to, že začala Rozárka večer čítati. Zdejší pan kaplan a jeden

měšťan drží si mnoho českých knih. – Rozárka se osmělila, šla k velebnému panu kaplanovi i prosila ho, aby jí zapůjčil nějakou pěknou knížku českou. On dal jí s ochotností na vybranou několik a nabídl, by přišla, až ji vyčte, pro jinou. Kdo byl radší než Rozárka? Vybrala si jednu a přišla hned dolů k nám povídat, že jí velebný pán zapůjčil krásnou knížku k čtení, že nám bude večer číst. Antonín rád poslouchal pěkné čtení. Mysleli jsme: Počkej, jestli pak zůstane doma nebo odejde? Byla to právě středa, a to se scházivali ti hoši – ve středu a v sobotu. – Rozárka začala číst. Antonín byl jako na trní. ‚Vidíš, Rozárko, mohla bys mi to k vůli udělat a nechati čtení na zítřek‘, tak začal. Rozárka se zamlčela, podívala se na něho a ptá se: ‚Proč, Antoníne? Kampak máš jít?‘ – ‚Řekli jsme si s chlapci‘, pověděl syn, ‚že se trochu sejdem.‘ – ‚Jdi, když chceš a mezi chlapci více tě to těší! Já ale nemohu ti to udělati k vůli, abych nečetla. V neděli mám knížku přinést, abych dostala jinou, a čtyry večery dobře jest co čísti. Má to býti krásné čtení, o jedné rodině, kterou bouře mořská zahнала na pustý ostrov, kterak se tam odtud zase dostali. Mnoho jest prý v ní o cizích dílech světa, o všelijakých národech, slovem: jest ti to až milo krásné.‘ – Přišly ještě susedovic děvčata s pletením a bratr Rozárčin; všecko si usedlo a ona četla dále. – Antonín okoumal, okoumal, rozmýšlel se trochu, trochu poslouchal, pak sedl na stoličku, vezma práci do rukou. Několikráte to jím ještě trhlo; bily hodiny osmá a devátá; ale on *zůstal doma*. – Rozárka chudák četla s takovou radostí, že se jí až oči svítily. – To jest dobré dítě. – Bylo deset hodin, a nechtělo se nám ani spát. – Když odcházeli, přikazoval Antonín, aby Rozárka druhý den časněji začala číst, aby více slyšeli. – Když jsme šli spat, povídal jsem Toníkovi, že mi udělal velikou radost. – On mi rozuměl, ale neřekl nic. My také víc ani slova. – Vidíte, paní, od toho dne šlo to pomaličku, líp a líp, až sám

uznal, do jaké propasti padal. Rozárka četla jednu historii o jistém karbaníku, z kterého později i loupežník se stal, jenž na šibenici skončil. Z počátku byl tak hodný hoch, jako Antonín; ale kamerádi ho svedli. – Všickni jsme plakali. – Antonín seděl, jako by ho zařízli. Za chvíli rozvázal a řekl: „A stalo se to opravdu, Rozárko?“ – „Vždyť to tady stojí tištěno, že je to příběh pravdivý.“ – „A co na tom podivného?“ pravím já mu na to. „Cokoliv jsem já viděl poprav, co zločinců: všickni byli z počátku jen lehkomyslní; začínali s malými chybičkami a dokonali na šibenici.“ – „Ale proč nejsou trojnásob trestáni ti, kteří je svodí?“ ozval se Antonín. „Však by zdejší Lukáš také zasloužil! Kdo tím vinen, že Pavlovic Jan jest karbaníkem?“ – „K čemupak dal“, díím já, „Pánbůh rozum a vůli?“ – A když sám nemá uznání, pročpak neposlechne rady dobrých lidí?“ – Antonín se odmlčel. – Rozárka pravila na to: „Snad se vyplete z těch tenat, jako sta jiných, kteří byli pobloudili. Kůň má čtyry nohy a klopýtne, ale vzchopí se zase. Bez pokušení není na světě ctnosti. Snad i on svého anjela najde zase! A pobloudilý syn, který pokání činí, jest Pánubohu mnohdy milejší nežli ten, co nikdy nehřešil.“ – Antonín se mile na ni podíval; bylo viděti, že jí v duchu děkuje. – Od těch dob měli jsme s ním jen radost. Každý ve městě ho chválil, a Rozárka, jakmile někde takovou chválu o něm zaslechla, hned mi to s největší radostí povídala. Jak se to mezi chasníky rozneslo, že Rozárka večer čítává, přicházivali k nám. Z počátku nejznámější, později se též jiní přitrousili a děvčata. Bývalo pak u nás veselo. Já počestnou chasu vidím rád okolo sebe; proto jsem tomu nebránil. A když se dalo, povídal jsem jim i sám, jak se mi ve světě vedlo, když jsem býval z mládí na zkušené. – Tak jsme přečkali zlou zimu. Z jara přestalo čtení. My si vyšli časem v neděli po požehnání raději někam do pole nebo na Veselou horu k svatému Vavřinci. A to chodila Ro-

zárka s námi, až nám to zloba lidská překazila. Na hoře jest také hospůdka. Někdy se tam zahodí houdek s dudákem a taneček bývá hotov. – Antonín, on si rád poskočí. – My ale zůstali raději venku a dali si nalíti holbičku. – Jednou byla tam zase muzika. – Antonín, se také pustil do kola. – Mezi děvčaty byla tam též jistá Bětuška Šetkovic, která měla na Antonína oko. On ji ale neměl v lásce a my už dokonce ne. Ta se přitočila po tanci k němu, právě mu uštěpačně: ‚Což vy, Antoníne, neprovedete ani vaši milou?‘ – ‚Provedl bych, třeba desetkrát, kdybych jakou měl,‘ řekl jí na to syn. – ‚Jen nezapírejte, vždyť celé město o tom povídá, že je Rozárka Smilovic vaše milá.‘ – ‚Ba, já bych si přál takovou milou. Můžete to, Bětuško, říci každému, že mi jest Rozárka ze všech děvčat, co jich koli znám, ta nejmilejší. Ona zaslouhuje všecko vážnost, a kdo by ji chtěl pohanět, s tím bych se pořádal já.‘ – S takovou se Antonín od Bětušky obrátil a víc se mezi chasu nepletl. My bychom nebyli o tom ničeho zvěděli. Ale byla tam také Rozárčina sestra Kačenka; ta se toho nějak domakala. Kačenka a Rozárka, to jest nebe a dudy. – Žádné porovnání. Jest to poctivé, hodné děvče; ale mimo to drak. Pánbůh uchovej, té ublížití slovem! Jak jest malá, ona by mu do vlasů vskočila. Šlak ví, ona při těch svých podělkách všecko všude vyzví, všeho se dopídí. Jak jí takový člověk, který sám čist není, slovo řekne, jest v něm jako šípě, vyčte hned šibenici a kolo. Každý s ní zachází jako s máslem, protože se bojí její huby. – Rozárku má ale tuze ráda, radší než matku. Můžete si tedy pomyslit, paní, jaký dělala rámus, když se dozvěděla, co Bětuška řekla. My se ale na to neptali. Antonín prosil sice Kačenku, aby neříkala Rozárce o tom ani slova. Než darmo prositi. Když jest ona rozčertěná, to musí všecko ven. Musela to nejspíš řícti. Od té doby se nás Rozárka zponenáhla stranila. Když přišla boží neděle, našla si vždy nějakou vý-

mluvu, aby nemusela s námi jít, leč nešel-li s sebou Antonín. Podle toho jsme pozorovali, že to asi ví. Muselo jí to býti chudákovi líto. Nám to též bylo líto, ale nechtěli jsme s ní o tom mluvit. Doufaliť jsme, že se to časem zase poddá i spořádá. – Antonín si neustále vypůjčoval od Rozárky knihy, které měla vypůjčené od velebného pana kaplana. Nejvíce mu nosila takové, které jednaly o cizích zemích. Kdoví jestli tím, anebo samo sebou, slovem: hochovi se zachtělo jíti do světa. – Nebyl jsem od toho. Mně bylo také dvacet roků, když jsem šel na zkušenou; ale máma, ta ustavičně odmlouvala. Inu, když má člověk jediného, nerad se loučí; nikdo nemůže vědět, vrátí se, nevrátí se. – Nebylo s ním ale zbylí. Dal jsem mu svolení, a když si matka Rozárce stěžovala, těšíc ji pravila: „Neplačte, mistrová, Bůh dá, že se Antonín za rok, za dvě leta vrátí, zdráv i šťasten. On jest hodný hoch: štěstí ho nemine. Zde by z něho nic nebylo. – Nedělejte mu těžké srdce.“ – A tak to moudře matce vymluvila, že jsme jí byli povděční.

Antonín odešel; po svaté Trojici budou tomu dvě leta. Já mu přikázal, aby šel do Amsterdamu. I dal jsem mu s sebou list na jednoho známého mistra. – Hoch mne poslechl. – Dostali jsme za několik měsíců od něho list, ve kterém nám popisuje cestu a vědomost dává, že jest v Amsterdamu u mého známého v práci. – Dále psal, kterak ho má mistr rád i kterak se podivil, když poznal mistrovu mladší dceru, která prý jest ve tváři Rozárce zcela podobná, ba že má skoro i tak pěkné vlasy. Příkazoval nám, abychom Rozárku neopouštěli, abychom si prý mysleli, že jest to jeho sestra. – Bože, jak bychom to mohli udělat! Vždyť ji máme rádi jako svoji. – Když jsme jí to četli, dala se chudák do pláče a nemohla ani promluvit. Bylo jí to milé. – Antonín nám častěji pošle několik rýnských na přilepšenou, tudy nám přec bývá možno někdy

jí něčím přilepšit. Ale to nesmíme jí peníze dáti; my to dáme matce, aby nevěděla. Ona by hned řekla: „Jste staří, nevíte, jak vás tu dlouho Bůh nechá – nebudete-li toho sami potřebovati.“ – Ona chudák myslí sama, že nebude dlouho živa. – Inu, abych pravdu řekl, já se toho také bojím; celé noci prokašle, ve stravě nemá pořádek; časem jest, časem není nic. Mají dvě drchničky k přikrytí pro všecky – do světničky věje vítr, kudy chce. Jakého tu ušetření! Ale nedá si říci! My jí nabízeli, aby spala u nás dole. To to! Ona od svého neupustí, jako by ráda chtěla umřít. Jestli dostane kdesi sousto, přinese ho druhým a říká, že se najedla; to že jí zbylo. Říká to, poněvadž ví, že by se toho jinak ani netkli. Jestli má několik grošů zbytečných, tu hledí juž koupit ostatním, čeho potřebují. Na sebe se nikdy neohlíží. Když jí říkáme: „Ale Rozárko, pročpak sobě nekoupíte šaty neb to ono, čeho potřebujete; ať si Kačenka sama na sebe vydělá!“ – odpoví na to: „I což, já nepotřebuju žádných zbytečných šatů. Dlouho-li pak tu budu? – Kačenka je zdravá, ona jest ráda veselá, jde mezi holky, nemůže chodit ošuměle, potřebuje šatů víc než já; tak i matka i bratr jdou více mezi lidi než já. Kdo pak si mne všimne?!“ – To bývá vždy její řeč. Ona se drží, chudák, za tu nejnižší, nejopovrženější ze všech lidí. No, za to ji Pánbůh jedenkrát povýší mezi svoje vyvolené!“

Tak dokončil starý.

Když jsem odcházela domů, svítila mi stará dračkou do síně. – V koutku zahlédla jsem ouzké dřevěné schody. „Tamtudy se jde do Smilovic komory“, pravila mistrová, posvěcujíc blíže na polozpuchřelé schody a polámané zábradlí. „Bože, tu je strach choditi; div že se to všecko ještě nesesulo!“ povídám. –

„Milá paní, a přece platí Smilová z té bídné komory třicet rýnských a my padesáte. Člověk tomu juž tak zvyk-

ne. Bydlíme zde spolu již osm let, a ono je to stavení vždy stejné.“ Pod schody byly ještě jedny dvěře, také jen na petlici zavřené; za nimi ozývalo se stenání. – „To je tchyně třetího nájemníka, co je tu s námi“, pravila mistrová vidouc, že naslouchám, odkud stenání vychází. „Leží již plných sedm let; má studený jed v kostích. Jest již celá zkroucená od toho – nemůže si ani sousta do úst podati. On je nádeník, ona prادلena. Celý den jsou v práci, aby vydělali na ten kousek jídla. – Mají osmileté děvče, to obsluhuje nemocnou. Nejvíce jí ale poslouží – Rozárka. Ba ona vysedí i celé hodiny u ní; modlí se s ní, vypravuje jí, jaké bylo kázání, což jí ubohou nejvíce těší. Když dostane něco lepšího, zajisté toho kousek staré Málkové přinese.“ – Tak jest ten ubohý nevšímaný mrzáček andělem útěchy a míru v malém staveníčku; sama bídna, ubohá i chudá, pomáhá přece kde může ještě bídnejším, chudším. – S úctou dívala jsem se druhý den na bledou pletačku, která byla mnohem, mnohem lepší než my všickni! – Sama trpitelka, byla služebnicí lásky, byla neunavenou křestankou.

Byly jsme pospolu jen do jara. Já musela odejít. Rozárka zbledla jako stěna, slze vyhrnuly se jí z černého oka, když jsem jí řekla, že se musíme rozloučiti. „Ale v jeseni se opět vrátím“, doložila jsem, „pak se budeme spolu těšiti.“

„Nevím, nevím“, zavrtěla smutně hlavou.

„Pro každého máte útěchu, pro každého veselé slovo, a pro sebe jen bolest!“ povídám jí.

„Myšlénka, že umru, není mi bolestná; ale mnohem bolestnější jest cit, že se mám nyní od vás zase rozloučiti. Doufala jsem, že budu moci s vámi a s těmi dítkami býti do smrti. Vy jste mne všickni milovali; já tu byla jako doma; těžko mi bude odvykati.“ –

Nemohla jsem jí ani utišit. I mně bylo smutno. Vždyť

pak jsem viděla, že den ode dne více chřadne, a neměla jsem mnoho naděje, že zimy dočká. – Udělala jsem pro ni, co jsem jen mohla. Já došla ještě k Záveskému a prosila jsem ho, aby mi dal vědět, kdyby jí bylo zle. Pak jsme se rozloučily. – Rozárka, vidouc děti plakat, přislíbila jim, že jim vychová psíčka a ptáčka. I dala jim na památku vlastní rukou obrázky. – „Prosím vás, Rozárko, jen se šetřte a pomyslete si, že by mne to tuze bolelo, kdybych vás nezastíhla při mém návratu zdravou“, pravila jsem jí na rozchodnou. – „Jak bude vůle boží!“ odpověděla a vřelá slza padla na moji ruku. Odjeli jsme, provázeni, dokud vidno, jejími zraky, jejím žehnáním, její modlitbou.

Uplynulo jaro i léto. Nastala jeseň. Listí žloutlo, opadávalo; na jeřábech okolo cesty seděla hejna vran; po obloze proháněly se šedé mraky. Slunce pokrývalo mdlým světlem zasmušilou krajinu. Takový byl den, když jsem se opět do města vracela. I mysl moje byla zasmušilá. Věděla jsem, že Rozárka těžce stůně, že již nevydrží dlouho. Psal mi to sám lékař a starý mistr mi to dal vědět. Děti byly smutné, že jim nebude již hodná Rozárka povídat pohádky, že jim nevychová psíčka ani ptáčka. –

Jak jsem slezla, běžím hned do starého stavení. Na práhu stála Záveská. Byla celá uplakaná. „Jak jest Rozárce?“ ptám se. – „Zhasíná! Pánbůh vás, milá paní, přinesl; již celý den o vás mluví. Věděla to jaksi napřed, že dnes přijedete. Říká také, že dnes umře. – Ubohá trpitelka. Ta vystála! Antonín psal nám, že sem přijede; ten týden ho čekáme. On neví, že jest s Rozárkou zle. Ten se podiví, až ho povedem na její hrob!“ – Tak naříkala stará, vyprovázejíc mne po zpuchřelých schodech nahoru. Předě dvěřmi ležely dvě otepě slámy: lože to matky, bratra a sestry Rozárčiny. Vešly jsme do světnice. Ach ta komora ani se

nepodobala obydlí lidskému. Podlaha shnilá, okna rozbitá, papírem zalepená, – zdi rozpukané, takže jimi vítr províval, vlhké zdě, kamna žádná, jen malý krb. Nedaleko krbu stolec, lavice, dvě židle, v koutku nízká malovaná truhla, v nejužším koutě za krbem lože; to bylo celé nářadí. – Na loži polosedě, přikrytá peřinou, největším to bohatstvím celé rodiny, ležela Rozárka. – Jak jsem tam vešla, usmálo se na mne to černé, milé oko; ono bylo ještě větší, zářilo podivným leskem, září nadpozemskou. – Postava její zcela vyschla. Tvář zmodralá; rty sotva přikrývaly dvě řady sněhobílých zubů. – Tiskla mi slabě ruku. Já nemohla promluvit. Položila jsem jí na hlavu ruku, ale až jsem sebou trhla leknutím. Ty krásné, překrásné vlasy byly ty tam, – ustríhané! – „Nač by mi byly? já je nemohla rozčesat“, povídala mi slabým hlasem, pozorujíc moje leknutí. – „Ne, ne, drahá paní“, ozvala se matka, která seděla vedle lože a plakala: „Ještě chodila, když si je dala ustríhnout. Já nebyla letos venku. My měly někdy nouzi, přišla činže, ona nemohla mnoho vydělati, šla tedy k té paní, co jí kolikrát již o ně říkala; té je prodala za čtyry zlaté a čtvrtci brambor. – Ach že měla ona paní to svědomí, ustríhnout jí ty vlasy, že se jí ruka netrásla, když to dítě okrádala o její jedinou tělesnou ozdobu. A jest to tak bohatá paní! Má všeho dost, a ona vezme tomu mrzáčkovi to jediné, co měla ze světských pokladů. O dobře já vím, to jí dodalo. Od té doby Rozárka nevyšla ze stavení. To byla její poslední rána!“ – Tak naříkala zarmoucená matka. – „Pročpak jste se neobrátily k těm paním, kterým jsem vás odporučila?“ ptám se. – Matka pokrčila rameny. – „Jednou, dvakrát se dá, po třetí to omrzí.“ – Věděla jsem všecko. – Byla bych ráda postavila mnohého k chudému loži umírajícího děvčete, aby se zastyděl. Byla bych mu ráda pověděla, jak ta duše trpěla a kterak ona znala *milovati bližního*. –

Poslala jsem matku pro lékaře, Kačenka šla pro děti, které si přála Rozárka viděti. – Zůstala jsem s Rozárkou samotná, neboť i Záveskou narychlo dolů zavolali. – Tu vzala nemocná vedle sebe ležící modlitební knihu, vyndala z ní v papíru zaobalený obrázek, a podávajíc mi ho, pravila: „Je to obrázek mé babičky; to nejdražší, co mám. Vezměte ho, paní. Schovávala jsem ho co svatou památku. Vy znáte neštěstí plný život naší rodiny. Snad vám bude milý. Vy ho schováte snad líp než kdo jiný a vzpomenete na Rozárku ještě po letech.“ – Já jí rozuměla. I podala jsem jí ruku s vroucím díkem, obrázek schovavši k sobě. Ještě mne prosila, abych matku její neopouštěla, pak abychom jí daly ty nejšpatnější šaty do hrobu, ale ty střevíce, co jí dal Antonín, a ty památky od dětí abychom jí dali s sebou. – To jí velice upokojilo. – Dole bylo slyšeti hlasy. – Rozárka se rychle pozdvihla – nahnula, šeptajíc: „*To jest on!*“ – Pak lehla zpátky a přes tvář přeletlo blahé usmání. – Měla jsem tušení, neřekla jsem ale nic. – Za chvíli vešla Kačenka s dětmi do dveří. Zbledly, přijdouce do světnice. Ony zvykly viděti jen mladou tvář, jasnou radostí, a zhrozily se nyní, když před nimi rozhalila nouze a bída svoji hroznou tvář. Pustily se do pláče a nevěděly, co mají říci umírajícímu děvčeti, které na ně s nevyslovnou láskou hledělo. I tu se její laskavost ještě jevila. Vidouc smutek dětí, pousmála se na ně, podala každému ruku, přislibovala, že jim ještě napovídá pohádek dost, aby jen poslušny zůstaly. – Poslala je pak k Záveským, tam že jest psíček i ptáček, jež jim vychovala. – Když ale odcházely, zatopily se jí oči slzou. – Lékař přišel, ale jen pro potěchu matce; pomoci již žádné nebylo. – A nebyla by si věru nemocná přála vrátit se zpátky do života na zemi. Duše její byla již nahoře u Spasitele. – Lékař odešel; slepý bratr sedl si z druhé strany lože a po chvílkách sáhl jí na čelo i hladil její vlhké vlasy. Cítě ale

studenost mrtvoly, zakryl si tvář a hluboce vzdychal. Matka a Kačenka naříkaly tiše. – „Neplačte“, pravila tiše Rozárka, „modlete se a přejte mi nebe; – já již po něm toužím dávno. Pánbůh jest milostiv! On bude s vámi. Jak to nebude trvati dlouho a uvidíme se zase všickni!“ – Vtom se dvěře tiše otevřely. Do nich vstoupila stará mistrová, mistr, za nimi mladý muž příjemné tváře. Celý zaražený zůstal státi uprostřed světničky. Ruka Rozárčina v mé cukla; chtěla ji zdvihnout, ale – nemohla. – Antonín přistoupil k loži: „Rozárko! Tak se opět vidíme!“ vyrazil ze sebe a slze polily opálenou jeho tvář. Ústa Rozárčina chtěla promluvit, chtěla se usmáti, ale nemohla již. Oči jen patřily na něho dlouhou chvíli – a přes líce přelétl ještě červánek. – V okamžení se ale zase ztrácel; ztrácel se i lesk oka, které se nechtělo odvrátit od tváře milého přítele, – ztrácel se i tichý chraptivý dech –, až všecko umlklo. Tiše zhasl život šlechetné panny, jako když svíce zhasne. Starý Záveský otevřel okno; po světnici ozývala se tichá modlitba, přetrhována pronikavým štkáním.

Druhý den ležela v rakvi. Měla svoje jednoduché kartounové šaty, ve kterých jsem ji vidívala chodit každodenně na studentskou mši svatou. Na nohou byly nové skoro střevíce, jež byla šetřila co drahou památku. – Okolo prstů, složených přes prsa, otočený růženec – na prsou křížek, kolem pak kvítí i obrázky, dárky to milé. – Na hlavě pěkný věnec z barvínku. – „Dal jí ho Antonín“, pravila matka. – Doprovázelo nás mnoho rakev její k tichému odpočinku. Mnohá vřelá slza padla na zemi, kterou jsme ji přikrývaly. Mnohá paní litovala jejích rukou, pravíc: „Škoda těch rukou, byly to šikovné ruce! – Takovou pletačku hned nenajdeme!“ – Kdo si jí ale více všímal, ten si myslil: „Škoda, že je na světě tak málo srdcí tobě podobných!“ –